

חסידיו, ביד נדיבה. החסידים, שראו בעליל איך הוא מופשט מגשמיות, תהו לפעמים על מעשיו. אחד מהם חשוך-בנים, עשיר בעל יכולת, בא והתחנן לפניו שיעתיר בעדו להיפקד בזרע של קיימא. אמר לו רבי אריה: „בתנאי שאתה מונה זהובים על שולחני כאשר אשית עליך” ונקב בסך עצום. נדהם העשיר וקרא: „איך אעשה כדבר הזה”, אבל הצדיק עמד על דעתו ולא הסכים לגרוע מהסכום מאומה, עד שביקש העשיר רשות ממנו להימלך בביתו וחישמהר שב עם צרור הכסף בידו. ברכו רבי יעקב-אריה ונתקיימה ברכתו. מאותו יום ואילך החל לשקוע שמש הצלחתו, הוא ירד מנכסיו והגיע עד פת-לחם, רק הבן שנתברך בו היה משוש-חיו חלף העוני והסבל שנגזרו עליו במפתיע. נקפו שנים מרובות וכבר נשכח מלבו שהיה אי-פעם עשיר. אך הנה מלאו לבנו ט”ז אביבים, הגיע לפרקו, ולרש אין כל במה להשיאו עם בת-טובים כחפץ לבבו. שרץ העני את רגליו אל הרבי, לרדזימין, כאחד מתאבי ישועותיו. ויהי כשנכנס אל הקודש פנימה, מיד צוה רבי יעקב-אריה למשמשו, כי יוריד מעל-גבי אחד המדפים העליונים סמוך לשמי-קורה צרור מאובק, שבו צרר את אלפי הזהובים אשר דרש מן ה„עשיר” שבא לפניו לפני י”ז שנה כדי להתברך בבן זה שהגיע לפרקו. ובהושיטו את הצרור לעני, המדוכא, אמר: „יש עושר שמור לבעליו לטובתו, הגיע הזמן שאתה יכול לקבל ממני את כספך בחזרה”.

„רבי”, טען פעם עשיר פלוני בפניו, „אני עייף ממתן צדקה. נותן וחוזר ונותן ואין לדבר סוף”. חייך רבי יעקב אריה ואמר לאיש: „ולאכול אינך עייף? אתה אוכל, חוזר ואוכל, ואין לדבר סוף”...

„איך יחיה האדם בלי אוכל?” – הצטדק האיש.

„ואיך יחיה האדם בלי צדקה?” החזירו רבי יעקב אריה.

עובר על פשע

בשנת תרי”ז נרעשו יהודי פולין עקב מעשה מתועב שנעשה לו. ימים רבים היה משמשו גבר אלם, שהפיל חיתתו על החסידים וגם על בני-ביתו,

[יח]

ומשלא יכלו נשוא עוד הוחלט לפטר אותו. כנקם על הפיטורין הביא האיש לרבי יעקב אריה עוגה, שאפתה אשתו, כדרכה תמיד, אלא—שבהשפעתו שמה כעת רעל בעוגה — וכיון שטעם הרבי מן העוגה, תקפוהו יסורים נוראים, והגיע עד שערי מות. בנס נשאר בחיים, ורופאים שבדקו אותו גילו את ההרעלה, וחוקרי המשטרה אף זיהו את האשמים.

אנשי הרשות דפולין הביאו אותם לדין. המשמש ואשתו היו צפויים לעונש חמור, מות, או לפחות מאסר ממושך ועבודת־פרך. בית המשפט הזמין גם את הרבי, שעוד לא החלים מן ההרעלה, להעיד. היה, איפוא, רבי יעקב אריה שרוי במבוכה גדולה: המותר להעיד נגד יהודים, בזמן שעדותו עלולה לגרום למותם? ומאידך: הרי אין ביכלתו להתחמק כלל, ואסור להגיד שקר, מה אם־כן ביכלתו לומר?

לבסוף החליט להימלך בעצת ידידו הטוב, ה„חידושי הרי”ם”, ויתירה מזו ביקש שיפעיל הרי”ם השפעתו להקטין את העונש מן הנאשמים מבקשי נפשו, כי טוב וסלח הוא. מענין לקרוא את תשיבתו ההלכותית של בעל „חידושי הרי”ם”, שבה הוא גם מבאר לרדזימיני את דרכי העדות והשפיטה הנהוגים בערכאות פולין:

„יום ה' י"ד למב"י (למנין בני ישראל) תרי"ז.

החיים והשלום וכל טוב לכבוד אהובי, ידיד נפשי, חביבי, ה"ה המאוה"ג הצדיק והחסיד, בוצינא קדישא, המפורסם מ' יעקב שיח'. אודות הענין שכתב כבודו נ"י. לדעתי, הלא רו"מ לא ראה מי הביא לו את הלעקיד, וכאשר יגיד, האמת היא, שהובא לו קיכען (עוגה), וטעם ממנו והיה לא טוב, והיה בו איזה דבר. בזה אין בהגדת רו"מ שום תוספת על האשה באם לא יגיד. רק שכל דיניהם, שכל אשר לו נגיעה בהעסק מחויבים לשאלו, אבל אין בהנ"ל שום עונש ע"י רו"מ, מאחר שבאמת לא ראה שהאשה הביאה ובגוף הענין: הגם שמיתה וודאי אינה חייבת על המחשבה, שעכ"פ לא נעשתה עצתה ב"ה, ורודף דווקא קודם בתורת הצלה, עכ"ז וודאי לתפיסה ולשאר

ענשים ראויה מרשעת הזאת, ואין לרחם על אכזרים כאלה ולפטרם לגמרי, אם עכ"פ ברור הדבר שעשתה כן. ומה שיהיה באפשרי להשתדל ולהקל – אעשה. וה' יתן לידידי נ"י חיים ברכה ושלום, לו לכל הנלוים והמסתופפים בצלו. כחפצו או"נ דו"ש, הק' יצחק מאיר בהרב מור"י ז"ל"

בעקבות המכתב הלך רבי יעקב אריה להופיע בבית-המשפט. מפני כבודו פטרוהו מחובת השבועה, והוא מסר את עדותו המסוייגת, כפי שניסח הרי"ם בעצתו. גם השתדל הרי"ם להקל בעונשה של אשת המשמש, ודנוה רק לחמשה חדשי מאסר, לפי בקשתו של הרדזימיני.

סבא קדישא

אחרי מעשה ההרעלה עוד חי רבי יעקב אריה כעשרים שנה. הוא הפליג מעבר לגבורות והאריך ימים יותר מכל תלמידי פשיסחה. עדתו גדלה משנה לשנה. אלפים רבים זרמו לרדזימין, אל הסבא קדישא, כשהוא בעומק השיבה וזכו בצל-קורתו לפקודת ישועה ורחמים.

וכל גדולי הדור העריצוהו. האדמו"ר רבי חנוך הכהן מאלכסנדר – שלמד תורה בימי עלומיו מפי רבי יעקב אריה בוורקי – ושמילא את מקומו של החידושי הרי"ם, וכתב אליו בשנת תרכ"ח אגרת שלומים, מכתירו בתוארים, „ידיד ה' וידיד ישראל... מזקני וישישי שיירי כנסת הגדולה... אשרי ילדותו שלא ביישה זקנתו... מופת הדור כ"ש מו"ה יעקב אריה נ"י ה' יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים".

והגאון רבי דוד דוב גאב"ד לאסק, מגדולי הדור, מספר שבחו (במספד המצורף לספר חידושי רד"ד למס' פסחים): „עיני ראו בעת הכביד עליו חוליו, ולא היה בו כח כמעט לדבר, ועכ"ז קיבל העם בסבר פנים... והכל עשה במסי"נ עבור טובות ישראל... ובשבת הגיד חידושי תורה, ולבבו